

**ПРО ПРОБЛЕМИ КЛАСИФІКАЦІ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ
(НА ПРИКЛАДІ СФЕРИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ)**

Правовий режим як юридичну категорію доречно визначати як специфічний стан врегулювання суспільних відносин щодо матеріального чи нематеріального об'єкту, процесу, діяльності або іншого об'єкту впливу, що ґрунтується на особливому поєднанні способів правового регулювання, форм права та порядку реалізації норм, особливому наборі прав та обов'язків суб'єктів права щодо вказаних об'єктів, положень щодо обігоздатності цих об'єктів, відповідальності за правопорушення, пов'язані із їх використанням/здійсненням, та інших складових правового впливу.

Як зазначає Е. Ф. Шамсумова, «класифікація правових режимів дозволяє, по-перше, визначати місце кожного режиму в системі правового регулювання, по-друге, краще зрозуміти юридичну природу, значення і роль особливого правового регулювання, по-третє, точніше визначити кордони і можливості регулюючого впливу права на суспільні відносини, по-четверте, значно вдосконалити правотворчу і правозастосовну діяльність» [1, с. 120].

Залежно від об'єкта впливу правовий режим доречно класифікувати на:

- 1) правовий режим речей та інших матеріальних об'єктів;
- 2) правовий режим об'єктів права інтелектуальної власності та інших нематеріальних об'єктів;
- 3) правовий режим процесів та діяльності, у тому числі зовнішньоекономічної діяльності (далі — ЗЕД).

Правовий режим певної діяльності може бути загальним та спеціальним. Наприклад, у складі режиму ЗЕД можна виділити спеціальний режим вільної економічної зони. Водночас не можна погодитись з думкою Е. Ф. Шамсумовою, яка як об'єкти впливу правового режиму називає певних суб'єктів: біженців, осіб без громадянства (називаючи цих осіб «суб'єктами, носіями режиму») [1, с. 122]. Адже для надання правової характеристики

суб'єктів права застосовується поняття «правовий статус».

О. В. Мелехін залежно від сфери дії досить вірно виділяє міжнародно-правові та внутрішньодержавні правові режими [2, с. 326]. Разом з тим таке розмежування не повною мірою враховує особливості окремих видів господарської діяльності, зокрема ЗЕД.

У частині виокремлення міжнародно-правових режимів слід враховувати, що міжнародно-правового регулювання зазнають багато об'єктів впливу: ресурси Світового океану (територіальне море, ріки міжнародного значення, континентальний шельф, Антарктика), повітряний простір, певні процеси та стани: космічна безпека, поводження з воєнними полоненими тощо. У багатьох випадках правовий режим використання відповідних об'єктів безпосередньо впливає на ЗЕД.

В свою чергу у науці міжнародного економічного права на противагу міжнародному режиму економічної діяльності виокремлюються внутрішні правові режими, в межах яких здійснюють міжнародні економічні відносини приватні особи [див. : 3]. Г. М. Вельямінов, з одного боку, виділяє режим світової торгівлі, що визначається «передусім умовами системи Світової організації торгівлі» [4, с. 28], з іншого — досліджує різноманітні внутрішньодержавні правові режими здійснення економічної діяльності: режим недискримінації, режим найбільшого сприяння, режим взаємної вигоди тощо [див. : 4]. Звертає на себе увагу, що правовий режим ЗЕД проявляється на стику міжнародного та внутрішньо державного регулювання.

Структурно у різних галузевих режимах специфічне поєднання способів правового регулювання утворює елементи більш високого порядку. У спеціальних адміністративно-правових режимах такими елементами можуть виступати, наприклад, спеціальні адміністративні заходи — державна експертиза, державний моніторинг, контроль [5, с. 196], у земельно-правових режимах — заходи щодо охорони та захисту земель, у господарсько-правових режимах — різноманітні засоби регулювання економіки: реєстрація, ліцензування, дозвільні процедури, антимонопольно-конкурентні обмеження, тарифні та нетарифні методи регулювання ЗЕД тощо.

О. В. Малько залежно від домінуючих у правовому режимі засобів розмежовує стимулюючий та обмежувальний режими [6, с. 744]. Разом з тим у більшості випадків неможливо встановити лише обмежувальний чи заохочувальний характер правового режиму. Наприклад, спеціальний режим вільної економічної зони оснований на певних пільгах його суб'єктів, але обмежений за видами операцій та територіальними межами. По-друге, обмежувальний чи стимулюючий характер режиму можна виділити, як правило, лише стосовно певного загального режиму вищого порядку. Наприклад, правовий режим господарської діяльності у виключній (морській) економічній зоні має обмежувальний характер по відношенню до загального режиму господарювання.

Література

1. Шамсумова Э. Ф. Правовые режимы (теоретический аспект) [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 «Теория и история права и государства; история правовых учений» / Шамсумова Э. Ф. — Екат. : МОРФ УЮИ, 2001. — 213 с.
2. Мелехин А. В. Теория государства и права: учебник / А. В. Мелехин. — М. : Маркет ДС, 2007. — 640 с.
3. Шумилов В. М. Международное экономическое право в эпоху глобализации [Текст] / В. М. Шумилов ; Всероссийская академия внешней торговли. — М. : Международные отношения, 2003. — 272 с.
4. Вельяминов Г. М. Международное экономическое право и процесс (Академический курс) : учебник / Г. М. Вельяминов. — 2004. — 478 с.
5. Белевцева В. В. Базові функціональні адміністративно-правові режими у сфері державної безпеки України: зміст і ознаки / В. В. Белевцева // Південноукраїнський правничий часопис. — 2010. — № 2. — С. 194-197.
6. Теория государства и права : курс лекций / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. — 2-е изд., перераб. и дор. — М. : Юристъ, 2006. — 768 с.